

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу **Кондратюк Юлії Вікторівни** на тему
«Удосконалення управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств», представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з державними програмами.

Вивчення галузевого аспекту управління інтелектуальним капіталом є досить доречним, адже будівельна галузь виступає одним з визначальних стимулів економічної динаміки країни в цілому. Загальновідомо, що кожна гривня, вкладена в будівництво житла, дає 2,5 - 3 грн. приросту ВВП, а додаткове робоче місце в житловому будівництві забезпечує роботою 5 – 6 працівників інших галузей. Темпи повоєнної відбудови економіки України багато в чому визначатимуться потужністю будівельної галузі щодо відновлення зруйнованих або пошкоджених промислових підприємств, виробничої інфраструктури, транспортних комунікацій, житла, соціальних та інших об'єктів. Значні масштаби відновлення вимагатимуть розробки, безперервного освоєння наукоємних ресурсозберігаючих технологій, впровадження нових методів та технологій будівництва для інтенсифікації робіт, що супроводжуватиметься оновленням матеріально-технічної бази та підвищенням вимог до інтелектуального капіталу будівельних підприємств.

Реалії сьогодення свідчать про значний вплив інтернаціоналізації інтелектуального капіталу, що відкриває перед нашою країною як нові можливості, так і загрози. З одного боку, можливості інтернаціоналізації інтелектуального капіталу дозволяють забезпечити збільшення прямих інвестицій у розвиток знань, у зміцнення інноваційної системи, у підвищення наукового і технологічного рівня, зокрема за рахунок грантів ЄС, що обумовлює розширення доступу до технологій та дозволяє виробляти товари та послуги з високою часткою доданої вартості, стимулювати новаторство та раціоналізаторство на вітчизняних підприємствах. З іншого боку, інтернаціоналізація інтелектуального капіталу зумовлює ризики міграції, що інтенсифікувалась через війну. До негативних тенденцій скорочення носіїв інтелектуального капіталу додаються ряд інших проблем, зокрема освіти, охорони здоров'я, соціальні, тощо. Однією з проблем освіти в Україні, особливо вищої, є її інфляція, знецінення вартості дипломованих спеціалістів через незатребуваність на ринку праці та погіршення матеріально-технічної бази навчальних закладів. Недостатня увага до першочергового значення розвитку матеріального виробництва зумовлює гуманітаризацію освіти, що

також виступає однією з причин сповільнення темпів суспільного розвитку, та передумовою того, що Україна в найближчій перспективі не зможе бути експортером високих технологій.

Саме потреба у розробці науково-методичних підходів до вирішення проблем управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств, що враховує галузеві особливості, сучасні тенденції та ґрунтується на власному методичному базисі, обумовлюють актуальність теми даної дисертаційної роботи.

Актуальність теми дисертаційної роботи підтверджується пріоритетністю даного тематичного напрямку наукових досліджень, що конкретизовані постановою Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. № 463 «Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави».

Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Київського національного університету будівництва і архітектури, зокрема: «Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу» (номер держреєстрації 0120U000356), в рамках опрацювання якої здобувачкою була уточнена класифікація детермінант розвитку інтелектуального капіталу будівельних підприємств; «Удосконалення організації та методології обліку, аудиту та оподаткування в умовах формування економіки інтелектуально-інноваційного капіталу» (номер держреєстрації 0119U000533), автором запропоновано методику формування звіту про інтелектуальний капітал як стратегічно важливого активу будівельних підприємств, що забезпечує базис його кількісно-якісної оцінки та дозволяє здійснити детермінацію факторів динаміки та перспективних напрямів розвитку.

Аналіз змісту, оформлення та завершеності дисертації

Дисертація Кондратюк Ю.В. написана українською мовою та оформлена відповідно положень, визначених наказом Міністерства освіти та науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017р. Дисертаційна робота характеризується єдністю змісту і складається з анотації, вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (218 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи становить – 251 сторінку, в тому числі основного тексту - 199 сторінок.

Зміст анотацій українською та англійською мовами є тотожним і повною мірою висвітлює зміст дисертації та її основні результати та висновки.

У вступі наведена загальна характеристика дисертаційної роботи: обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукова новизна, достовірність, обґрунтованість, теоретичне та практичне значення отриманих результатів; висвітлено інформацію щодо наукових праць, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації, наведені дані щодо апробації матеріалів дисертації, особистого внеску здобувачки, зв'язок дисертації з науковими темами, анонсовано структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі досліджується генезис підходів до визначення сутності та структури, систематизовано погляди науковців на поняття інтелектуальний капітал будівельних підприємств, наведено уточнення даної категорії, описано процес формування інтелектуального капіталу будівельних підприємств. Авторкою розглянуто механізм перетворення людського капіталу в інтелектуальний капітал, запропоновано структурну модель інтелектуального капіталу будівельного підприємства, деталізовано його основні складові, серед яких авторка виокремлює об'єкти інтелектуальної власності та інформаційний продукт в складі організаційного капіталу. Також здобувачка зупинилась на систематизації та удосконаленні методичного підходу до оцінки інтелектуального потенціалу будівельних підприємств за етапами, визначила показники для кількісного оцінювання інтелектуального капіталу будівельних підприємств, що характеризують як стан його використання, так і умов його формування. Особливої уваги заслуговує аналіз підходів та деталізація компонентів управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств.

У другому розділі дисертації проведено дослідження передумов формування системи управління інтелектуальним капіталом, проаналізовано в динаміці за останні 5 років показники кількості організацій у сфері науково-дослідницької діяльності та розробок, наукоємність ВВП, діяльність щодо захисту об'єктів інтелектуальної власності вітчизняних підприємств у 2018-2022 рр. в цілому та у будівельній галузі зокрема. Здобувачкою було розроблено алгоритм етапності проведення оцінювання інтелектуального капіталу як одного з важливих факторів забезпечення розвитку на мікрорівні. У відповідності до нього проаналізовано умови та показники управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств, зокрема проаналізовано динаміку зміни положення України у глобальних рейтингах конкурентоспроможності, конкурентоспроможності талантів, індексу інновацій, що дозволило встановити фактори, які зумовлюють суттєвий вплив на рівень інтелектуального капіталу, зокрема, це зменшення кількості випускників технічних спеціальностей ЗВО, обмежений доступ до інтернету,

зниження рівня енергоефективності ВВП та обсягу виданих кредитів приватному сектору на здійснення інноваційної діяльності. Також в другому розділі було проаналізовано показники та заходи стимулювання управління розвитком інтелектуального капіталу будівельних підприємств для різних груп працівників.

З метою усунення обмежень розвитку інтелектуального капіталу будівельних підприємств у третьому розділі було обґрунтовано аналітико-методичний базис формування інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств через формування звіту про інтелектуальний капітал. В дисертації запропоновано методику формування звіту про інтелектуальний капітал будівельних підприємств, що в підсумку надає перелік необхідної кількісної інформації, яка характеризує у цифровому вигляді ефективність управлінських заходів та стан розвитку параметрів інтелектуального капіталу. Запропоновано показники, що можуть бути включені в звіт для оцінки стану формування інтелектуального капіталу будівельних підприємств. В подальшому ця інформація використовуватиметься керівниками підприємств для трансформації стратегії управління інтелектуальним капіталом та знаннями з визначенням конкретних векторів удосконалення, що дозволить підвищити прибутковість підприємства. Також авторка пропонує функціонально-структурну модель удосконалення управління розвитком інтелектуального капіталу будівельних підприємств, яка є всебічною і включає в себе основні аспекти управління розвитком інтелектуального капіталу. Модель ґрунтується на сучасних підходах до управління інтелектуальним капіталом і враховує специфіку будівельної галузі. Запропоновано основні стратегічні напрями удосконалення управління розвитком інтелектуального капіталу будівельних підприємств, що охоплюють заходи з управління знаннями, залучення та утримання талантів, сприяння інноваціям та дослідженням, формування корпоративної культури розвитку інтелектуального капіталу, тощо.

У загальних висновках узагальнено та сформульовано основні наукові результати дисертаційного дослідження у відповідності до поставлених завдань.

У дисертації відсутні ознаки порушення академічної доброчесності. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів супроводжується посиланням на відповідне джерело.

В цілому дисертаційна робота характеризується послідовністю та логічним викладенням інформації та є завершеною самостійною науковою працею.

Повнота викладу наукових результатів, основних положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні наукові положення та результати дисертаційної роботи Кондратюк Ю.В. висвітлено у 19 публікаціях, в тому числі 6 статтях у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, з яких 4 є одноосібними, 1 стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому в міжнародній наукометричній базі даних Scopus, 12 праць апробативного характеру - тез доповідей на наукових конференціях.

В опублікованих працях здобувачки відображена сутність отриманих результатів виконаного дослідження та їх наукова новизна. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відображені в анотації українською та англійською мовами, які за змістом є ідентичними та відповідають положенням, висвітленим в дисертаційній роботі. Наукові публікації Кондратюк Ю.В. відповідають вимогам пунктів 8-9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Вивчення тексту дисертації, наукових публікацій Кондратюк Ю.В. дає підстави стверджувати, що проведене дослідження має достатній рівень обґрунтованості, а отримані результати є достовірними.

Інформаційну базу дослідження склали закони Верховної Ради України, накази Міністерства фінансів України, Міністерства розвитку громад та територій України; офіційні дані Державної служби статистики України, Державної служби інтелектуальної власності України, Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO); Державні будівельні стандарти України (ДСТУ); монографічна та періодична література та економічні огляди наукових установ, закладів вищої освіти та неурядових інституцій; ресурси Інтернет, періодичні видання вітчизняних та міжнародних організацій, а також фінансова та аудиторська звітність 15 будівельних підприємств.

Достовірність науково-обґрунтованих вирішень положень, висновків і рекомендацій, розроблених у дисертації, забезпечувалися використанням адекватних поставленим завданням методів, зокрема: порівняння та синтезу

для коригування базових дефініцій дослідження, історико-логічного - для конкретизації етапів розвитку теорії інтелектуального капіталу; системного та структурно-логічного аналізу для визначення компонентів інтелектуального капіталу та процесу управління ним, для обґрунтування поділу будівельних підприємств на групи з точки зору особливостей управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств; економіко-статистичного та ситуаційного аналізу – для оцінки стану управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств, моделювання - для визначення напрямів удосконалення процесу управління розвитком інтелектуального капіталу будівельних організацій на основі його структуризації; експертних оцінок та формалізації - для формування методичного підходу до оцінки інтелектуального потенціалу будівельних підприємств.

Новизна наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації

В результаті вирішення поставлених в дисертаційній роботі завдань дисертанткою отримано ряд наукових положень і висновків, які характеризуються науковою новизною.

У роботі авторкою уточнено визначення поняття «інтелектуальний капітал будівельного підприємства», зважаючи на особливості технології будівельного виробництва, зокрема підкреслюється винятково важливе значення архітектурно-проектних робіт та проектно-конструкторської документації як визнаного активу, а також наявність договорів субпідряду та програмних продуктів, зокрема для інформаційного моделювання, що відображають соціальні зв'язки між стейкхолдерами будівництва на різних етапах виробництва будівельної продукції (с.43-44).

Також здобувачкою внесені удосконалення в структурну модель інтелектуального капіталу (рис 1.4, с.47), зокрема щодо виділення такого компоненту організаційного капіталу як інформаційний продукт.

Дослідження еволюції підходів до процесу управління інтелектуальним капіталом (с.60-63), їх систематизація (табл.1.6, с.65-65) дозволило виконати структурний аналіз та декомпозицію процесу управління інтелектуальним капіталом, деталізувати його компоненти, що дозволило уточнити сутність «управління інтелектуальним капіталом будівельного підприємства» (с.81) та конкретизувати його етапи (с.72, рис.1.7).

В процесі дослідження здобувачкою встановлено суттєву диференціацію між підприємствами будівельного профілю (с. 86), яка і

визначає головні акценти на окремих складових інтелектуального капіталу та дозволяє розробити пропозиції для удосконалення управління ними.

Усталені показники оцінки стану управління інтелектуальним капіталом пропонується доповнити оцінкою існуючих на підприємстві методів стимулювання працівників, які здійснюють управління розвитком підприємств (с.152-155, табл.2.2), та кваліметричною оцінкою інтелектуалізації діяльності працівників. Відзначено, що оцінка інтелектуального капіталу є складним і багатогранним завданням, яке вимагає розробки спеціальної звітності, водночас досі не існує єдиного стандарту такого типу звітності, що ускладнює ефективне управління інтелектуальним капіталом. Тому в роботі запропоновано методіку формування такої звітності з використанням методу експертних оцінок, що дозволяє врахувати специфіку діяльності будівельного підприємства, зважаючи на переважаючі напрями інтелектуалізації праці (с.164-169).

Також в дисертаційному дослідженні розроблена концепція та функціонально-структурна модель удосконалення управління розвитком інтелектуального капіталу будівельних підприємств (рис.3.8, с.169), що охоплює широке коло питань розвитку компетенцій, систем, процесів, методів управління та укріплення бренду та репутації, розвитку клієнтського капіталу та партнерства.

Зважаючи на вищевикладене, наукова новизна результатів, наукових положень, висновків та рекомендацій Кондратюк Ю.В. не викликає сумнівів.

Теоретичне та практичне значення дисертаційного дослідження

Теоретичне значення результатів дисертаційної роботи полягає в удосконаленні теоретико-методичного підґрунтя для аналізу та оцінки процесу управління інтелектуальним капіталом, що базується на диференційованому підході для обґрунтування вибору пріоритетних стратегічних напрямів інтелектуалізації виробничого процесу та розвитку складових інтелектуального капіталу будівельних підприємств.

Практичне значення роботи підтверджуються впровадженням її результатів у практичну діяльність будівельних підприємств. Зокрема, ТОВ «КЛАД – 2009» успішно застосувала розроблену Кондратюк Ю.В. програму розвитку персоналу (довідка про впровадження від 12.04.2023 р.), для цього були використані удосконалені методи оцінки інтелектуального капіталу, що дозволило підприємству оптимізувати витрати на навчання та розвиток персоналу. Рекомендації, запропоновані в рамках дослідження щодо належного відображення нематеріальних активів у фінансовій звітності, дозволили ТОВ «БК «СТАНДАРТ» провадити більш обґрунтовану політику

в сфері управління нематеріальними ресурсами підприємства (довідка про впровадження від 21.01.2023 р.).

Основні теоретико-методичні результати дослідження було використано як при виконанні науково-дослідних робіт, так і в навчальному процесі Київського національного університету будівництва і архітектури при формуванні методичного забезпечення та при викладанні дисциплін «Основи економічної теорії», «Основи підприємництва», «Інноваційний розвиток підприємства» двох спеціальностей - 051«Економіка» та 071 «Облік і оподаткування») (довідка про впровадження КНУБА №1419 від 29.08.23р.)

Запропонований методичний базис та представлені в дисертаційній роботі результати можуть бути рекомендовані до адаптації в інших галузях економіки України.

Дискусійні положення та критичні зауваження щодо змісту дисертації

Відмічаючи змістовність представленої до захисту дисертації, позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних Кондратюк Ю.В. результатів дослідження, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі:

1. В розділі 1.2 охарактеризовано складові інтелектуального капіталу підприємства (людський, соціальний, організаційний та марочний) та їх структурні елементи (с.47). Водночас поряд з багатоаспектною деталізацією структури (с.47-53) на рис.1.4 виокремлено лише складові організаційного капіталу, зокрема структурний капітал, об'єкти інтелектуальної власності та інформаційний продукт. На нашу думку, на рис. 1.4 доцільно було б виділити більше компонентів, а також виокремити у складі інтелектуального капіталу нематеріальні активи підприємства.

2. В табл.1.3 (с.57-58) дисертації доцільно було б навести формули розрахунку показників оцінювання інтелектуального капіталу будівельних підприємств, а також джерела звітності, що дозволяли б ідентифікувати стан управління ним.

3. В розділі 2.3 обґрунтовано напрями стимулювання працівників, які здійснюють управління розвитком інтелектуального капіталу будівельних підприємств (с.152-155). Водночас при розгляді методичних аспектів управління інтелектуальним капіталом в контексті забезпечення сталого розвитку (розділ 1.3), доцільно було б більш детально зупинитись на економічних методах управління цим видом капіталу, що дозволило б більш

обґрунтовано кореспондувати матеріал теоретичного та аналітичного розділів дисертації.

4. Погоджуючись з тим, що прагматизм моніторингу інтелектуального капіталу підприємства вимагає забезпечення інформацією власників, менеджерів суб'єкта господарювання, працівників та зовнішніх стейкхолдерів (в т.ч. потенційних інвесторів) у представленні його стану з метою прогнозування його динаміки в розділі 3.1 дисертації (с.163-173), на нашу думку, все ж недостатньо конкретно розкрито систему індикаторів звіту про інтелектуальний капітал, що пропонується запровадити поряд з іншими форми звітності. Окрім того, в дисертаційному дослідженні слід було б окреслити сферу відповідальності осіб, на яких покладається формування такого звіту.

5. В розробленій функціонально-структурній моделі удосконалення управління розвитком інтелектуального капіталу будівельних підприємств доцільно було б виділити такий напрям розвитку інтелектуального капіталу як формування системи виробничої адаптації через організацію навчально-виробничих підрозділів на підприємствах для ознайомлення нових працівників з прогресивними технологіями, що використовуються у виробничому процесі (с.189).

6. В роботі запропоновані основні стратегічні напрями удосконалення управління розвитком інтелектуального капіталу будівельних підприємств (розділ 3.3), водночас робота значно виграла б, якби такі рекомендації були підтверджені вартісними розрахунками.

7. У роботі присутні поодинокі стилістичні неточності, які вказують на авторський стиль викладення результатів дослідження та не впливають на якість сприйняття матеріалу дисертації.

Проте зазначені зауваження мають здебільшого дискусійний характер з огляду на чітко означені позиції автора з порушеної проблематики. Вони не знижують високого наукового ступеня дисертаційної роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження.

Загальний висновок

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що дисертаційна робота Кондратюк Юлії Вікторівни на тему «Удосконалення управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань «Соціальні та поведінкові

науки» є завершеною самостійною науковою працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані результати, що мають суттєве теоретичне та практичне значення.

Дисертація оформлена відповідно до положень наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 № 40 та відповідає вимогам, визначеним у Постанові Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка, Кондратюк Юлія Вікторівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри управління
персоналом та бізнес-технологій
Національного університету
«Чернігівська політехніка»**

І.І. Кичко

**Вчений секретар:
доктор наук з державного
управління, професор**

І.М. Олійченко